

PŘEDINCKÉ DĚJINY CENTRÁLNÍCH AND

Blanka Kašparová

2010

První obyvatelé

Existuje řada hypotéz týkajících se osídlení amerického kontinentu a není vyloučeno, že k němu došlo již před 30 000 až 40 000 lety. S koncem poslední fáze doby ledové ustupující ledovec, rozložený na území Rocky Mountains, vytvořil koridor umožňující migrantům postup ze severní části kontinentu na jih. Prokazatelná přítomnost lidí v Peru je v období kolem 10 000 př. n. l., stejně tak v Bolívii.

Přibližně v době kolem roku 7000 př. n. l. došlo k pozvolnému přechodu k zemědělství, nejdůležitějším zdrojem obživy se stává pěstování plodin a domestikace lam, zvyšuje se počet kulturních plodin, jejichž většina má původ v sieře – zde se počátky zemědělství objevují v období 4000 př. n. l. Kvůli stoupající důležitosti zemědělství nomádní společenství opouštějí kočovný způsob života a začínají se usazovat v osadách.

Periodizace předinckých dějin

- předkeramické a raně keramické období (4000–1800 př. n. l. a 1800–900 př. n. l.)
- **raný horizont** = formativní perioda (900–200 př. n. l.)
- rané intermediární období (200 př. n. l.–700 n. l.)
- **střední horizont** (700–1000)
- pozdní intermediární období (1000–1450)

Předkeramické a raně keramické období

Vznikají organizovaná zemědělská společenství ve stálých sídlištích v blízkosti obdělávaných polí a dochází ke stále větší intenzifikaci zemědělství. V tomto období se zavedlo umělé

zavlažování a kultivovala se planá kukuřice. V náhorní plošině sierry se pěstovaly brambory a budovaly terasy, na stepích altiplana se domestikovaly alpaky a lamy.

Z nálezů v centrální oblasti pobřeží se usuzuje, že mnohé stavby byly sakrálního charakteru a že se jednalo o sociálně diferencovanou společnost.

Vrcholem stavební techniky tohoto období je chrámový komplex Cerro Sechín v údolí Casma na severním pobřeží.

Raný horizont (Formativní perioda)

Této epoše dominuje kultura Chavín (nazývaná též panperuánskou kulturou), která se zrodila na východních svazích pohoří Cordillera Blanca. Za této civilizace dosáhla kultura i technika nebývalého rozkvětu a město Chavín se stalo novým mocenským a kulturním ohniskem. Z archeologických nálezů se usuzuje, že se jednalo o teokratické centrum ovládané kastou kněží na základě jejich astronomických znalostí a kontroly nad zavlažováním. Příčina náhlého zániku této civilizace a kultury kolem roku 200 př. n. l. není dosud objasněná.

Do formativní periody jsou na území dnešní Bolívie zařazovány kultury Wankarani a Chiripa. Kultura Wankarani byla založená na zemědělství a pastevectví a rozvinula se v puně severně a severovýchodně do jezera Poopó. Oblastí kultury Chiripa je poloostrov na jezeře Titicaca.

Rané intermediární období

Toto období je periodou rozkvětu různých regionálních kultur a civilizací, malých nezávislých panství (*señoríos*), které se rozvíjely v pobřežních údolích, na sieře i na altiplanu. Mezi jednotlivými seňoríi docházelo k častým válkám, jež bývaly vyvolány spory o půdu a vodu. V čele hierarchicky uspořádané teokratické společnosti stáli proto vládci-válečníci, plnící snad i úlohu kněží.

Rostoucí populační hustota si vyžádala rozšíření zavodňovacích zařízení a zintenzivnění zemědělství. Na horských svazích se orná půda rozšiřovala stavbami teras, které daly název pohoří Andy – Španělé je totiž nazvali *andenes*.

Největšího významu dosáhla na severním pobřeží kultura Moche. Archeologické nálezy nasvědčují tomu, že tato civilizace vytvořila první centralizovaný státní útvar na území dnešního Peru. Příčiny zániku mochické kultury nejsou známy.

Zatímco na severním pobřeží dominovala kultura Moche, na jihu mezi pobřežím a úpatím And ovládla prostor dnešního departamenta Ica kultura Nazca. Její společenská struktura i kultura je srovnatelná s mochickou, ale bez známek centralizovaného státu.

S kulturou Nazca jsou spojovány záhadné geoglyfy z pouštního údolí El Ingenio mezi řekami Ingenio a Nazca na úpatí And.

Geoglyf s motivem kondora v poušti Nazca

Současně s kulturami Mocha a Nazca se vytvářely i další regionální kultury.

V jižní části altiplana, u jezera Titicaca, vzkvétala kultura Pucara, která rozšířila svůj vliv na sever až k údolí Cusca a na jih na okraj severní části dnešní Bolívie. Okolo roku 200 n. l. Pucara zanikla a předala svůj kulturní přínos nové civilizaci vznikající na její jižní hranici, Tiahuanacu.

Střední horizont

V tomto období zanikla seňoría a došlo k novému sjednocování. Dvě vysokohorské říše, Huari (Wari) na centrální síře u Ayacucha a Tiahuanaco (Tiwanaku) u jezera Titicaca, ovládly tehdy sierru, altiplano i přímořskou nížinu a jejich regionální kultury.

Mocenská expanze Tiahuanaca, nejvýznamnější předkolumbovské kultury v Bolívii, dosáhla na severu údolí Cusca a tropických pralesů na východních svazích And. Na dnešním bolivijském území došla na jihu k Sucre a v jihovýchodní části země do údolí Cochabamby, na jižním pobřeží zasahovala až do dnešního Chile. Po roce 1000 z neznámých příčin Tiahuanaco zaniklo.

Ve střední části altiplana vyrostlo druhé sjednocující impérium Huari. Jeho etnikum hovořilo pravděpodobně jazykem aymara. V době své největší expanze zahrnovala říše území na síře od řeky Maraňón až na jih po Cusco a Arequipu a na pobřeží oblast od Camaná až po Piuru na severu, kde zanikly kultury Nazca a Moche. Na jižní hranici se dotýkala sféry vlivu Tiahuanaca. Světská vojenská vláda nahradila až do dosud v kulturách převládající teokratický systém, střediskem této militaristické mocnosti se stalo město Huari, ležící severně od Ayacucha. Ohledně zániku této civilizace existuje několik různých hypotéz.

Pozdní intermediární období

V případě této doby je již možné konfrontovat archeologické nálezy s historickými prameny.

Nálezy archeologů se shodují s písemnými zprávami kronikářů v tom, že po rozpadu říší Tiahuanaco a Huari došlo na jejich území k politickému zemětřesení, ze kterého vzniklo až 30 nezávislých panství, *señoríos*, mezi kterými docházelo ke spojenectví a federacím. Jejich existence a moc byly závislé na vojenské síle.

Za nejstarší seňoría je považován Sicán s centrem v údolí Lambayeque na severním pobřeží. Další mocným útvarem se stala na severním pobřeží Peru říše Chimú (Chimor) s hlavním městem Chan Chan.

V malém údolí řeky Chincha, na pobřeží jižně od Limy, vznikl okolo roku 1300 zvláštní stát obchodníků, který si později vybudoval vedoucí postavení v regionu, i když nesledoval

teritoriální zisky a vůči sousedům zachovával neutralitu. Politická a hospodářská moc vládnoucí elity spočívala v kontrole vnitřního a zahraničního obchodu.

Dalším centrem je Pachacámac, nacházející se 30 km jihovýchodně od Limy.

Na severní a střední síře nalézáme po rozpadu říše Huari početnou mozaiku různých etnik nestejně kulturní úrovně.

Po zániku civilizace Tiahuanaco obývala teritorium kolem jezera Titicaca řada etnik, jedním z nich byli i Charkové, kteří později vytvořili velké seňoría od Potosí až po Cochabambu. Na západním břehu jezera Titicaca vznikla ve 12. století dvě seňoría: Chucuito a Hatuncolla. Společným jazykem jejich obyvatel byla aymarština.

a Bojovní Chankové, sídlící u jezera Choclococha, pravděpodobně koncem 12. století postupně vytvořili pod svým vedením federaci několika kmenů, které ovládly velkou část centrálních Kordiller. Během 13. století pronikli Chankové dále k jihu na území mocného seňoría Kečuů, dále dosáhli až údolí Cusca, kde je Inkové ve spojení s Kečuji a dalšími okolními kmeny pravděpodobně roku 1438 porazili. Federace Chanků byla integrována do vznikající říše Inků jako provincie Huamani.

Zdroj: Roedl, B.: Dějiny Peru a Bolívie. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2007, str. 7–23.